Heeft Regiovisie de kwaliteit van het 'peerd van Ome Loeks' of van het paard van Troje?

Regiovisie moet, maar dan wel anders

Willem Foorthuis

De discussie over het ruimtelijke verstedelijkingsmodel, zoals neergelegd in het rapport 'Regio Groningen-Assen 2030', speelt zich tot op heden vooral af op lokaal niveau. Vooral in de noordelijke randgemeenten van het Noordenveld zijn de laatste weken felle discussies gevoerd over de omvang en wijze van verstedelijking die is voorgesteld in de Regiovisie van Riek Bakker. In dit WCL-gebied (waardevol cultuurlandschap) is een aanzienlijk stuk landelijk gebied voorbestemd tot een zeer verspreide vorm van suburbaan wonen.

'Woldzigt'
Het dorpslandschap van Roderwolde vanuit de achtkantige stellingmolen.

In de recent verschenen en fraai vormgegeven congresbundel van het laatste Keuningcongres 'Stadslandschap in ontwerp', visies op Assen in een nieuw stadsgewest' uitte de geograaf Hans Elerie een ongewoon felle kritiek op het verstedelijkingsconcept van Regiovisie: *'Zo lijken de middeleeuwse woldontginningen Midwolde en Roderwolde voorbestemd tot een 'suburbia' van opstrekkende villawijkjes (...) Een dergelijke dispersie van suburbane woonvormen is niet meer in de hand te houden. Het zet de deur open voor een nieuwe verstedelijkingsgolf, waarbij het stadsgewest onvervangbare landschappelijke waarden gaat inleveren. Dit kan natuurlijk nooit de bedoeling zijn geweest van een bestuurlijk convenant dat in de eerste plaats een oplossing zou aandragen voor een uit de hand gelopen verstedelijking.'*
Elerie pleit voor een onderzoek naar alternatieven. De essentie van zijn verhaal is dat Regiovisie wel op zoek is geweest naar toekomstige waarden, maar dat men geen oog heeft gehad voor de bestaande en vaak onvervangbare kwaliteiten van het ommeland. De kritiek van Elerie wordt gedeeld door bestuurders in het Noordenveld, getuige de ophef in de regionale kranten met welluidende titels als 'Regiovisie, bom onder Roderwolde?'
Noorderbreedte zocht Elerie op en ging met hem een

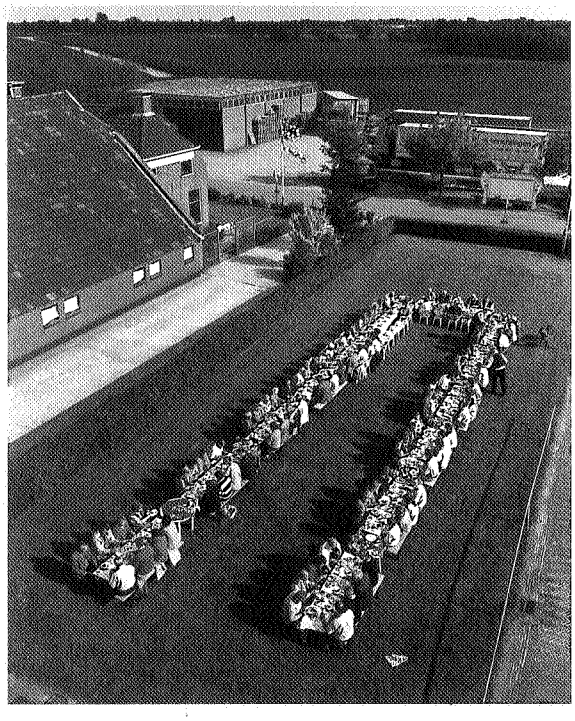

PER SOOC HEST

Van Zonneveld Levensmiddelen

Sociaal
Roderwolde kent een zeer actief en bruisend verenigingsleven. Van april tot oktober zijn maar liefst 88 activiteiten gepland. Sociale cohesie en vitaal verenigingsleven zijn een typisch kenmerk van kleine plattelandskernen.

dag op stap in het fantastische landschap van het Noordenveld.

In het veld

Het is altijd weer een belevenis om met gepassioneerde specialisten een gebied te bezoeken waar aan de fundamentele waarden van de regionale identiteit getornd wordt. Zo ook de tocht door de Wolden van het Noordenveld met geograaf Hans Elerie en fotograaf Harry Cock. Elerie heeft de bijzondere gave dat hij zijn schier onuitputtelijke landschapskennis kan verbinden met huidige en toekomstige ontwikkelingen op sociaal en planologisch terrein. Dit leidt tot verrassende denkrichtingen, vertolkt door een man met passie en hartstocht voor de kwaliteiten van het Noorden.

Dorpen als Roderwolde, Lettelbert en Oosterwolde verliezen naast hun landschappelijke identiteit ook hun sociale identiteit.

Wat is er precies aan de hand, waarom reageer je zo heftig op Regiovisie?

Er is in Regiovisie voorgesteld om tussen Roden, Peize en Groningen een eigentijds 'Harens milieu' te creëren, met opstrekkende villawijkjes in Foxwolde, Roderwolde, Lettelbert en Peizerwolde. Deze suburbane ring zal worden ontsloten door busbanen opdat men snel op en neer naar Groningen kan reizen; een 'pastoraal' suburbaan gebied aan de noordelijke rand van het Drents plateau. De oude, nog duidelijk herkenbare nederzettingsassen komen dus in een suburbaan milieu te liggen. Op de grootschalige visiekaart lijkt dit een logische oplossing voor de landelijke ruimte tussen de stad Groningen en het 'kleinsteedse' Roden. Maar deze verspreide vorm van verstedelijking zal leiden tot een totale metamorfose van het middeleeuwse woldenlandschap.
Dorpen als Roderwolde, Lettelbert en Oosterwolde zullen ook in sociaal opzicht volledig veranderen. Zij verliezen naast hun landschappelijke identiteit ook hun sociale identiteit. In combinatie met de natuurontwikkeling in de beekdalen zal de Drents-Groningse Woldstreek veranderen in een stadslandschap; van weliswaar enige allure maar met een zeer stedelijke ambiance. Maar wat leveren wij daarvoor in? Wij missen de kans om de natuurontwikkeling in de beekdalen en langs de Matsloot te laten aansluiten op zeer waardevolle dorpslandschappen. De meerwaarde van deze koppeling tussen cultuurhistorie en ecologie wordt in Regiovisie genegeerd.
We moeten goed beseffen dat dit deel van het Noordenveld in meerdere opzichten een zeer bijzonder overgangsgebied vormt. We praten hier over onvervangbare gradiënten op ecologisch, bodemkundig en cultuurhistorisch terrein.
Daarnaast heeft het gebied bijzondere sociale kwaliteiten, die samenhangen met de aanwezigheid van de stedelijke cultuur van Groningen. Regiovisie consumeert deze kwaliteiten met een inrichtingsplan dat berust op de smalle basis van ontwerptechniek en een tijdelijk overspannen woningmarkt.

Op welke kwaliteiten doel je?

Mijn bezwaar richt zich vooral op de gebiedskeuze. Juist op de overgangszone van het Drents plateau naar het kleilandschap van Groningen, wordt een verstedelijkingsproces op gang gebracht dat moeilijk is te controleren en dat de huidige dorpslandschappen onherkenbaar zal veranderen. Het gaat mij vooral ook om het verlies van diversiteit. Want het typische kenmerk van Noord-Nederland is juist de spannende confrontatie tussen stedelijkheid en landelijkheid. Dit is een historische kwaliteit die we tot in onze tijd hebben kunnen vasthouden, maar die in grote delen van ons land is verdwenen door de sluipende verstedelijking van hele stadsgewesten. Regiovisie wedt dus op het verkeerde paard door zo'n proces in een verkeerd gebied te initiëren.

Dorpslandschap
Het dorpslandschap van Roderwolde ligt in de overgangszone tussen het Drents Plateau en het Groninger kleigebied en toont een verrassende diversiteit in ecologie en cultuurhistorie.

←← Het landgoed de Waalborg is vooral bekend geworden als zomerverblijf van de Groningse hoogleraar S. Gratama.

←De verlaten ligging van het oude kerkhof te midden van uitgestrekte groenlanden verwijst naar de middeleeuwse bewoningsas van Roderwolde.

←←Het hakhout van het Kleibos groeit op restanten van z.g. leemkoelen die reeds in de middeleeuwen werden gegraven ten behoeve van de steenbakkerij.

←Door bodemkundige overgangssituaties vormt het Peizerdiep een kansrijk beekdal voor natuurontwikkeling.

Aan welke sociale kwaliteiten gaat Regiovisie dan voorbij?

Rond Groningen heb je nog een groot aantal typisch rurale woonmilieus: dorpen als Roderwolde, Adorp, Foxwolde, Garmerwolde, Onnen en Noordlaren: klein van omvang, sociaal overzichtelijk, met een zekere saamhorigheid die zich manifesteert in een sociaal palet van dorpsverenigingen en activiteiten. Mensen zijn sterk bij elkaar betrokken. Natuurlijk hebben ook deze dorpen zich de laatste jaren ontwikkeld tot forensen-woongemeenschappen, maar dat neemt niet weg dat er een interessante mengeling is ontstaan tussen rurale en urbane levensstijlen. Ik zou deze sociale interactie willen typeren als 'rurbanisatie'. Waar vind je elders in Nederland tegenwoordig nog zo'n diversiteit op amper tien kilometer van de binnenstad. De kleine dorpen in het stadsgewest Groningen-Assen vormen in sociaal opzicht dus interessante overgangsvormen tussen de kleinstedelijkheid van suburbs als Roden, Peize, Zuidhorn of Winsum en het urbane milieu van Groningen. Het aardige is dat de kleine rurale woonmilieus ook samenvallen met cultuurhistorisch waardevolle dorpslandschappen. Zij liggen met andere woorden in een zeer 'leesbaar' en vaak eeuwenoud cultuurlandschap. Het lijkt mij logisch dat Groningers en Drenten ook in de toekomst kunnen kiezen uit deze diversiteit van woonmilieus. Dit betekent dat we ook in het stadsgewest Groningen-Assen ruimte moeten claimen voor een dorpslandschappenbenadering in de stadslandschappendiscussie.

De landschappelijke kwaliteit zit vooral in de cultuurhistorie en de ecologische potenties van het woldenlandschap.

Een verspreid verstedelijkingsmodel zoals is voorgesteld voor Noordenveld en het landelijk gebied tussen Groningen en Assen, zal een onomkeerbaar proces op gang brengen van landschappelijke en sociale verschraling. Juist nu de sociaal-economische binding onlangs als sturingsinstrument voor gemeenten is weggevallen, is dit een slechte zaak. Het peerd van Ome Loeks, waar Regiovisie zich zo sterk voor maakt, zou dan weleens in het paard van Troje kunnen veranderen.

Wat ziet Regiovisie nog meer over het hoofd?

De landschappelijke kwaliteit zit vooral in de cultuurhistorie en de ecologische potenties van het woldenlandschap. Deze overgangszone van het Drents Plateau naar het Groningse kleigebied is niet voor niets zo rijkelijk bedeeld in het kader van de Ecologische Hoofdstructuur. Naast kwelrijke beekdalen komt hier op korte afstand een grote verscheidenheid aan bodemtypen voor. Bodemecologisch bieden deze overgangsvormen mogelijkheden voor de ontwikkeling van een grote biodiversiteit met veel soorten die voorkomen op de rode lijst van zeer zeldzame soorten. Alleen al binnen het dorpsgebied van Roderwolde vinden we op korte afstand potklei, dekzand, zeeklei, veen op klei, klei op veen, laagveen, keileem en beekafzettingen. Deze bodemkundige diversiteit correspondeert met grote verschillen in eco-hydrologie en grondwaterstanden. Wanneer je in zo'n divers milieu de zaak gaat verstoren door grootschalig grondverzet voor de 'watermachine' en het ophogen van de nieuwe woonwijkjes, dan overzie je niet meer wat je aan waarden gaat verliezen en welke waarden je terugkrijgt.

Zoals gezegd, hier wordt ook een interessante cultuurgradiënt over het hoofd wordt gezien. Roderwolde en ook Leutingerwolde zijn er fraaie voorbeelden van. Zo is Roderwolde in de Middeleeuwen als randveenontginning in de buurt van de Matsloot ontstaan en is de nederzetting in de daaropvolgende eeuwen voortdurend opgeschoven in zuidelijke richting. Pas in de achttiende eeuw kwam Roderwolde terecht op haar huidige plek, op de uiterste rand van het Drents Plateau.

Landbouw
Het agrarische landschap van Roderwolde is kleinschalig, maar biedt perspectief voor ecologische veehouderij en hobbyboeren.

Dit historische proces van dorpsverplaatsing is nog goed zichtbaar in het huidige landschap. Als je in dergelijke landschappen gaat verstedelijken, dan verlies je kwaliteit die je nooit meer kunt terugwinnen door de creatie van een stadslandschap, ook al is het plan daarvoor ontwikkeld door de beste landschapsarchitecten van Nederland.

Roderwolde vormt een uitstekend 'uitfietsgebied' voor 'stadjers'.

Zijn er oplossingen of betekent dit voor jou het faillissement van Regiovisie?

Nee, dit laatste beslist niet. Ik wil niet tornen aan de uitgangspunten van Regiovisie, omdat alleen een bestuurlijk convenant dat onderbouwd is met harde afspraken ons kan redden uit het moeras van ongecontroleerde en slechte verstedelijking. Voor wat betreft het Noordenveld zou ik willen pleiten voor een onderzoek naar alternatieven, waarbij de diversiteit van de huidige woonmilieus wordt gehandhaafd. De vraag die dan gesteld moet worden is hoeveel verstedelijking een WCL-gebied als het Noordenveld verdraagt en op welke wijze deze zou moeten plaatsvinden.
Daarnaast ben ik van mening dat het kwetsbare Noordenveld een te grote taak krijgt toebedeeld en dat andere delen van het stadsgewest zijn onderbedeeld. Zo vind ik de lijn Groningen-Waterhuizen-Hoogezand-Sappemeer onderbenut. In feite praten we hier over een historische verstedelijkingslijn en over een van de oudste stadslandschappen van Nederland: de Gronings-Drentse Veenkoloniën. Als ergens ruimte is voor het scheppen van nieuwe identiteiten, dan is het in deze regio.
Dit brengt mij op een tweede punt van kritiek. Ik vind het onverstandig dat de verstedelijkingsproblematiek van de Hondsrug buiten de discussie van Regiovisie is gebleven. Tenslotte gaat het hier om een Gronings-Drentse verstedelijkingslijn die zich in de laatste jaren ongewenst sterk heeft ontwikkeld. De alternatieven die nu voor de Hunzelaagte worden uitgewerkt, vallen buiten het convenant van het stadsgewest en dat vind ik vanuit bestuurlijk en geografisch oogpunt hoogst merkwaardig.